

DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.6-3
УДК 339.564(477)

Грицай О. І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6305-9219>

Дефір І. В.

аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3463-4508>

СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВІЙНИ: ЕКСПОРТНА СКЛАДОВА

У статті здійснено оцінку стану українського товарного експорту у період повномасштабного вторгнення у зіставленні із довоєнним періодом та виокремлено країни, пріоритетні для експорту українських товарів. Здійснено аналіз структури українського товарного експорту та аналіз найбільш вагомих статей вітчизняного експорту у географічному розрізі. Залежність українського експорту від російських ринків, яка останніми роками зменшувалася, після повномасштабного вторгнення відійшла у минуле, а на перше місце серед країн – імпортерів українських товарів вийшла Польща. В той час як пандемія COVID-19, вплинувши на обсяги постачання українських товарів на зовнішні ринки, майже не зачепила їх структуру, то після початку повномасштабної війни відбулося суттєве переформатування складу більшості номенклатурних позицій експортних товарів.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля, товарний експорт, аналіз, облік.

Olga Grytsay, Ihor Defir

Lviv Polytechnic National University

THE STATE OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE DURING THE COVID-19 PANDEMIC AND THE WAR: EXPORT COMPONENT

Introduction. In the context of dynamic changes in the economy, it is important to identify trends in Ukraine's merchandise exports, in particular by analysing and ranking countries by merchandise exports in terms of three time periods: pre-crisis (until 2020), "covid" (2020–2021) and military (2022–2023). **Purpose.** The aim of the article is to assess the state of Ukrainian merchandise exports during the period of full-scale invasion in comparison with the pre-war period, and the objectives are: to identify the countries that are priority for the export of Ukrainian goods; to analyse the structure of Ukrainian merchandise exports; and to analyse the most important items of domestic exports in terms of geography. **Methods.** General scientific and special research methods, such as observation, horizontal and structural analysis, synthesis and generalisation, are used to solve the tasks. **Results.** The article analyses the commodity structure of Ukraine's exports in 2018–2023 and analyses the export items of the main buyer countries. It is worth noting that the dependence of Ukrainian exports on Russian markets, which has been decreasing in recent years, has disappeared altogether after the full-scale invasion. When looking at export-oriented industries in Ukraine, the metallurgical industry is the first to stand out. Before the war, Ukraine was one of the world's 10 largest iron ore producers and a major supplier of this raw material to China. Poland has been the largest consumer of Ukrainian ferrous metals in recent years. Ores, slag and ash, which were a significant component of Ukraine's merchandise exports before the war, lost both in terms of supply volumes and share of total exports during the war. Another export item is agricultural products. In 2023, the value of exports of seeds and oilseeds decreased, but the quantitative volumes of supplies of the main commodities in this group decreased less significantly. **Conclusion.** The COVID-19 pandemic had little impact on the supply of Ukrainian goods to foreign markets, but since the outbreak of full-scale war, the composition of most export items and partner countries has been significantly reformatted.

Key words: foreign economic activity, foreign trade, commodity exports, analysis, accounting.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним з шляхів розвитку держави є зовнішня торгівля, що часто виступає важливим фактором економічної стабільності та основним джерелом залучення іноземної валюти в країну. В умовах невизначеності по-

будова ефективної системи зовнішньоекономічних відносин стикається з низкою труднощів та проблем. Пандемія, російська агресія та повномасштабне вторгнення тим чи іншим способом впливали на операції в рамках зовнішньої торгівлі. Структурний аналіз

експортних операцій дасть змогу оцінити зміни спричинені цими подіями, визначити подальші тенденції за результатами цих змін та дозволить напрацювати стратегії подальшого розвитку експортної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз структури та динаміки українського товарного експорту здійснений у статтях: С.О. Іщук, Ю.В. Полякова, О.С. Процевят [1], Н. Черкас [2], Я. Янишин, І. Лаврів [3], І.О. Платонова [4], С.О. Іщук, Л.Й. Созанський [5], Н.Ю. Тимошенко [6], А. Нечипорук, М. Котова, Д. Кочубей [7], К.В. Васильковська, В.О. Малаховська [8], Н.О. Ривак [9], Н.В. Почерніна [10] та низка інших.

Водночас, досі бракує завершених досліджень, присвячених тематиці структурного аналізу та рейтингування країн за обсягами товарного експорту з України у зіставленні трьох часових відтинків: докризовий (до

2020 року), “ковідний” (2020–2021 роки) та воєнний (2022–2023 роки). При виконанні дослідження основна увага нами приділялась опрацюванню матеріалів, представлених Держстатом України, Торгово-промисловою палатою України, Державною митною службою України, Міністерством закордонних справ України, аналітичними агенціями (зокрема, «Вокс Україна» та «Фама»), спеціалізованими інтернет-ресурсами (Економічна правда, GМK Center, журнал “Forbes” та ін.).

Метою статті є оцінка стану українського товарного експорту у період повномасштабного вторгнення у зіставленні із довоєнним періодом, а завданнями: виокремлення країн, пріоритетних для експорту українських товарів; аналіз структури українського товарного експорту та аналіз найбільш вагомих статей вітчизняного експорту у географічному розрізі.

Таблиця 1

Географічна структура експорту українських товарів (Топ-10 країн)

Країна	Експорт у докризовий період				Експорт під час пандемії COVID-19				Експорт під час війни			
	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%
російська федерація	3652603,7	7,72	↓3242815,8	6,48	↑2705977,1	5,50	↓3414088,0	5,02	*	*	*	*
Польща	3257248,5	6,88	↑3295846,6	6,58	↑3272683,1	6,65	↑5227413,1	7,68	↑6653025,2	15,07	↑4755386,3	13,14
Італія	2628763,8	5,55	↓2418875,4	4,83	↓1928906,3	3,92	↑3469269,2	5,10	↓1647263,5	3,73	↑1536892,9	4,25
Туреччина	2352356,0	4,97	↑2619024,9	5,23	↑2436266,9	4,95	↑4142633,7	6,09	↑2941796,1	6,67	↑2368507,5	6,55
Німеччина	2208355,5	4,67	↓2383003,1	4,76	↑2071739,4	4,21	↓2866373,4	4,21	↑2264663,3	5,13	↑2019672,0	5,58
Китай	2200147,4	4,65	↑3593093,9	7,18	↑7099948,1	14,43	↑8003562,7	11,76	↓2467228,3	5,59	↑2406354,8	6,65
Індія	2175941,3	4,60	↓2024052,4	4,04	↑1972095,3	4,01	↓2494435,6	3,66	*	*	*	*
Угорщина	1646045,9	3,48	↓1562809,4	3,12	*	*	*	*	↑2270884,0	5,15	↓1184875,2	3,27
Нідерланди	1603531,1	3,39	↑1848424,7	3,69	↑1802205,9	3,66	↑2262530,2	3,32	↓1540793,8	3,49	↑1490860,0	4,12
Єгипет	1556938,4	3,29	↑2254076,7	4,50	↓1617763,6	3,29	↑1944564,0	2,86	*	*	↑1085021,4	3,00
Білорусь	*	*	*	*	↑1335266,9	2,71	*	*	*	*	*	*
Іспанія	*	*	*	*	*	*	↑1677241,7	2,46	↑1572287,4	3,56	↑2008263,4	5,55
Румунія	*	*	*	*	*	*	*	*	↑3855843,7	8,74	↑3764884,5	10,41
Словаччина	*	*	*	*	*	*	*	*	↑1506793,2	3,41	*	*
Інші	24053055,4	50,81	24812583,9	49,57	22948971,9	46,65	32570217,2	47,85	17415014,0	39,46	13562184,9	37,48
Всього	47334987,0	100	50054605,8	100	49191824,5	100	68072328,8	100	44135592,5	100	36182902,9	100

Умовні позначення: країна піднялася (↑), опустилася (↓) у рейтингу або ж її рейтинг не змінився (↓).

* – за обсягами експортних операцій з Україною країна не входить до ТОП-10 у даному звітному періоді.

Дані наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частин територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Джерело: дані Держстату України [11] та власні розрахунки авторів

Виклад основного матеріалу дослідження.

У вітчизняному товарному експорті загалом домінує продукція промислового виробництва, однак інтеграція України до глобального ринку завжди мала чітко виражений ресурсний характер [5, с. 82].

Залежність українського експорту від російських ринків, яка й так останніми роками зменшувалася, після повномасштабного вторгнення відійшла у минуле, а на перше місце серед країн – імпортерів українських товарів вийшла Польща (табл. 1).

В той час як пандемія COVID-19, вплинувши на обсяги постачання українських товарів на зовнішні ринки, майже не зачепила їх структуру, то після початку повномасштабної війни відбулося суттєве переформатування складу більшості номенклатурних позицій експортних товарів (табл. 2).

Металургійна промисловість в Україні була і залишається експортно орієнтованою галуззю, водночас після втрати ММК ім. Ілліча та МК «Азовсталь», двох маріупольських металургійних гігантів, обсяги виробництва скоротилися у 3-4 рази. Особливо, як зазначає О. Шейко, це відобразилося на таких видах продукції, як: оцинкований плоский прокат, плоский прокат середньої та високої товщин, сортовий прокат будівельного сортаменту та залізничні рейки [12]. Як зазначають аналітики агенції «Вокс Україна» у товарній структурі експорту металопродукції половину складають напівфабрикати та чавун [13]. Найбільшим споживачем українських чорних металів впродовж останніх років є Польща, у якій розміщено низка великих підприємств з повним циклом виготовлення сталі, зокрема у Сілезькому та Мазовецькому воєводствах. За даними Центрального статистичного управління Польщі, у країні діють 2200 підприємств із виробництва металів [14].

В. Бублей наводить такі аргументи вартості польського ринку для українських металургів:

1) потреба Польщі у додаткових ресурсах через перехід галузі на електрометалургійний процес виробництва сталі;

2) високий потенціал польських ливарних компаній щодо споживання «військового» брухту, потужності переробки якого в Україні є незначними;

3) співпраця між українськими та польськими компаніями для задоволення потреб вітчизняного військово-промислового комплексу [15].

Важливою передумовою стабільно високої частки чорних металів в експорті українських товарів (22,4% у 2023 році) стала чорноморська блокада, яка порушила сталі логістичні ланцюжки постачання та змусила українських металургів переспрямувати товарні потоки наземним шляхом. На тлі скорочення виробництва сталі, яке спостерігається останніми роками у Польщі і є наслідком пандемії COVID-19, яка змусила заморозити або взагалі відмовитись

від багатьох проектів, від польських металургів все частіше лунають заклики щодо обмеження імпорту з України. Водночас, статистика демонструє стабільний інтерес польського ринку до українських чорних металів. Скажімо, один з лідерів галузі, Гірничо-металургійна група «Метінвест» у 2023 році збільшила експорт своєї металопродукції до Польщі на 16% у порівнянні з 2022 роком і у 2024 році планувала, як мінімум, зберегти обсяги поставок [16].

Руди (в основному, залізна), шлаки та зола, які у довоєнний період були вагомою складовою у структурі товарного експорту, під час війни втрачили як в показнику обсягів поставок, так і в частці від загального експорту. На думку В. Колісниченка причинами цього є низка негативних факторів, які створюють тиск на гірничо-металургійну галузь: проблеми з енергозабезпеченням та висока вартість електроенергії, нестача кадрів, зниження глобального попиту та логістичні обмеження [17]. Як і у випадку з чорними металами, останній фактор є чи не найважливішим. Наприклад, у 2023 році ГЗК «Метінвесту» працювали на 35-40% потужності саме через відсутність можливості експортувати сировину морем. У подібній ситуації знаходяться і підприємства групи Ferrghro [18], адже пропускної здатності залізниці не вистачає для вирішення усіх логістичних проблем.

Значну частину експорту до Польщі у докризовий період та під час пандемії COVID-19 складали електричні машини. Як зауважують С. Угніва та К. Шаповал [19], серед них, значна частина – пральні машини під брендами Electrolux і Zanussi, а також проводка для автомобілів. Перші виготовляються ТОВ «Електролюкс Україна» в Івано-Франківській області, а друга – ТОВ «Кромберг енд Шуберт Україна» у Волинській та Житомирській областях.

У 2023 році вартість експорту насіння та плодів олійних культур знизилась на 25% у порівнянні з попереднім роком, однак кількісні обсяги поставок основних товарних позицій цієї групи знизились не так відчутно. Далося взяти глобальне зниження цін на рослинні олії [20]. Україна везе в Польщу переважно олію (в основному, соняшникову), корми для свійських тварин, макуху, зерно та насіння [21]. Для Польщі, Україна – постачальник №1 олії. Скажімо, у 2022 році третина олії в загальному її імпорті була українською [22]. Водночас, зернова блокада у 2023 році негативно вплинула на постачання в країну української продукції, змусивши агроекспортерів переорієнтуватись на Румунію.

До війни Україна входила до 10 найбільших країн світу за обсягами видобутку залізної руди і була одним з основних постачальників цієї сировини до Китаю. Однак блокада морських портів та обстріли енергетичної інфраструктури змусили українські

Товарна структура експорту у зовнішній торгівлі України
(Топ-3 позиції) з найбільшими країнами-партнерами

Країна	Докризовий період		Пандемія COVID-19		Війна	
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Польща	чорні метали (14,9%)	руди, шлаки і зола (12,6%)	електричні машини (12%)	чорні метали (26,6%)	чорні метали (18,9%)	чорні метали (22,4%)
	руди, шлаки і зола (11,8%)	чорні метали (11,8%)	чорні метали (11,5%)	руди, шлаки і зола (10,6%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (11,8%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (13%)
	електричні машини (11,6%)	електричні машини (11,5%)	руди, шлаки і зола (11,5%)	електричні машини (7,6%)	зернові культури (9,6%)	залишки і відходи харчової промисловості (8,2%)
Китай	руди, шлаки і зола (29,7%)	руди, шлаки і зола (32,8%)	руди, шлаки і зола (35,3%)	руди, шлаки і зола (36,7%)	зернові культури (44,8%)	зернові культури (47,8%)
	зернові культури (25,1%)	зернові культури (23,9%)	зернові культури (26,1%)	зернові культури (31,9%)	руди, шлаки і зола (15,6%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (25,9%)
	жири та олії тваринного або рослинного походження (19,4%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (20,6%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (15,5%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (12,3%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (14,4%)	залишки і відходи харчової промисловості (14,5%)
Туреччина	чорні метали (47%)	чорні метали (29,2%)	чорні метали (38,1%)	чорні метали (47,7%)	зернові культури (29,6%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (35,7%)
	насіння і плоди олійних рослин (13,7%)	зернові культури (27,4%)	зернові культури (19,4%)	зернові культури (22,2%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (22,6%)	зернові культури (25,2%)
	зернові культури (7,8%)	насіння і плоди олійних рослин (17,8%)	насіння і плоди олійних рослин (11,1%)	насіння і плоди олійних рослин (4,5%)	насіння і плоди олійних рослин (17,4%)	насіння і плоди олійних рослин (15,9%)
Німеччина	електричні машини (18,7%)	насіння і плоди олійних рослин (20,3%)	електричні машини (17,4%)	насіння і плоди олійних рослин (20,3%)	електричні машини (19,4%)	насіння і плоди олійних рослин (22,5%)
	насіння і плоди олійних рослин (15,6%)	електричні машини (16,9%)	насіння і плоди олійних рослин (16,8%)	електричні машини (15,3%)	насіння і плоди олійних рослин (13,4%)	електричні машини (14,7%)
	руди, шлаки і зола (7,4%)	зернові культури (9,8%)	одяг та додаткові речі до одягу, текстильні (6,3%)	руди, шлаки і зола (10,0%)	деревина і вироби з деревини, деревне вугілля (9%)	меблі (8,2%)
Італія	чорні метали (55,1%)	чорні метали (52,2%)	чорні метали (48,3%)	чорні метали (58,8%)	зернові культури (24,6%)	зернові культури (36,3%)
	зернові культури (12,8%)	зернові культури (11,7%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (14,9%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (9,5%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (19,4%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (15,1%)
	жири та олії тваринного або рослинного походження (9%)	жири та олії тваринного або рослинного походження (10,9%)	зернові культури (8,3%)	зернові культури (6,8%)	чорні метали (18,8%)	чорні метали (11,5%)

Джерело: вибірка за даними Держстату України [11]

компанії призупиняти або скорочувати видобуток сировини [23]. Війна в Україні змушує Китай шукати надійніші канали постачання залізної руди – поряд із Австралією та Бразилією, з якими у цієї країни вже давно налагоджені бізнес-стосунки, Китай досліджує й нові родовища, наприклад у Гвінеї.

Зернові культури й у довоєнний час входили у трійку найбільш затребуваних Китаєм статей українського експорту, однак після повномасштабного вторгнення, яке чи не найбільше вдарило по гірничодобувній промисловості, їх частка у сукупному експорті зросла майже до 50%. Цьому неабияк посприяло й функціонування так званих «зернових коридорів». За час дії «зернової угоди» Китай перетворився на основного покупця українського збіжжя, прийнявши майже третину від загального обсягу вантажів, що транспортуються морським коридором. Більшість цих вантажів – зерно та кукурудза [24].

Під час війни Китай збільшив імпорт української олії (особливо щодо високоолеїнової соняшникової), що забезпечило важливу підтримку для вітчизняних аграріїв на фоні зменшення попиту на цей продукт з боку країн ЄС. Як зауважує П. Рябікін, після початку функціонування «зернового коридору» сільськогосподарська продукція стала однією з головних статей українського експорту до Китаю, водночас збільшення частки агропродукції у структурі нашого експорту відбулося не через зростання обсягів, а через суттєве зменшення у експортній структурі інших видів продукції – залізної руди, продукції металургійної галузі тощо [25].

Основною, однак далеко не єдиною причиною падіння частки експорту чорних металів в Туреччину залишається війна в Україні. Інші – зростання цін на енергоносії (за даними [26] у 2022 році 71,5% турецької сталі виплавляється в електродугових печах, які споживають значну кількість електроенергії, частка якої у виробничих витратах зросла до 27%) та введення турецьким урядом низки протекціоністських заходів для металургійної промисловості країни. Водночас, турецький ринок залишається перспективним для українських експортерів металобрухту, адже Туреччина є одним із найбільших імпортерів цієї сировини. Також зазначимо, що значна частина українського експорту лому чорних металів в Польщу чи Болгарію, далі потрапляли до Туреччини шляхом реекспорту. Заважає розвитку цього напрямку як порушена війною логістика, яка до цього орієнтувалася на морські порти Туреччини та України, а також заклики вітчизняних металургів до введення мораторію на експорт металобрухту з України, який негативно впливає на галузь та не дає достатніх митних надходжень до бюджету країни.

У 2021 році фахівці Торгово-промислової пала-

ти України та МЗС України розглядали збільшення поставок зернових культур, а також співпрацю з питань практичної адаптації та торгівлі новими сортами, зокрема олійного насіння та соняшнику, серед основних напрямів співробітництва між Україною та Туреччиною [27]. Прогноз виявився вірним, і на зміну чорним металам у топ-3 експортних товарів прийшли жири та олії, насіння та плоди олійних рослин, зернові культури, частка яких в експорті досягла 76,8% у 2023 році. У цьому ж році Туреччина перетворилася на найбільшого імпортера української пшениці; значно зросли також поставки до цієї країни вітчизняної кукурудзи та ячменю. Наявність дешевого українського зерна на турецькому ринку спричинила до збитків у місцевих фермерів, що змусило уряд Туреччини запровадити імпортне мито на ці товари у розмірі 130%. Наслідком стало зниження обсягів закупівель Туреччиною цих зернових культур у 2024 році.

Зручна логістика та дешева робоча сила сприяли відкриттю у Західній Україні цілої низки підприємств, орієнтованих на виготовлення деталей для німецьких автомобілів (в основному, кабельних мереж): Fujikura, LEONI, Elektrokontakt, Sebn, Kromberg & Shubert та ін. Як зазначає В. Рихліцький перевагами для таких компаній також стали податкові пільги та наявність великих технічних вузів [28]. Як наслідок, частка подібних товарів в українському експорті до Німеччини досягала 20%. У 2023 році вперше за останні роки першу сходинку у рейтингу експортних українських товарів у Німеччину втратила група «електричні машини» (їх частка скоротилася на 4% у порівнянні з довоєнним базовим 2018 роком). Не в останню чергу це пов'язано із кризою самого німецького автопрому. У нещодавній аналітичній статті А. Попова «Німецький автопром “посипався” і зачепив Україну» [29] автор наводить дві основні причини цього: поступове зниження інтересу споживачів до автомобілів на бензиновому двигуні внутрішнього згоряння, на які орієнтований німецький експорт, а також зростання потужностей китайських автомобільних гігантів, особливо в сегменті електрокарів. Вихідних китайських компаній на європейський автомобільний ринок зачепив і Україну. З останніх прикладів, придбання Luxshare німецького виробника автомобільних компонентів Leoni AG. Тож значна частина продукції українського підрозділу компанії тепер спрямовуватиметься на китайський ринок. Частка експорту електричних машин у загальній структурі українського експорту до Німеччини зменшуватиметься і в подальшому.

У 2023 році Німеччина вийшла у лідери серед країн з ринками збуту для плодів і насіння вітчизняних олійних культур (22,5% експорту у 2023 році).

Вказана група товарів володіє високим експортним потенціалом адже Україна знаходиться на шляху до визнання Європарламентом вітчизняної системи сертифікації насіння олійних культур такою, що відповідає стандартам ЄС. Це дозволить ще більше наростити експорт таких товарів до країн ЄС, в т.ч. Німеччини.

Німеччина також є одним із найбільш перспективних напрямків для експорту українських меблів, поряд з Польщею та Данією. За даними Української Асоціації Меблевиків у I півріччі 2023 року частка експорту українських меблів до Німеччини складала 20,71% (для порівняння: до Польщі – 31,2%, Данії – 5,38%) [30]. Як зазначається в дослідженні агенції “Fama”, українська меблева галузь є однією з тих, що має величезний потенціал до експорту, подальшого розвитку та підтримки української економіки. Галузь продемонструвала надзвичайну стійкість із початком повномасштабного вторгнення та залишається однією з тих, де сума експорту продукції переважає над імпортом [31]. М. Малачівська-Данчак називає найбільші сучасні виклики для українських виробників меблів, які можуть завадити подальшому розвитку галузі: мобілізація працівників-чоловіків, неможливість виїзду за кордон на виставки та ускладнена логістика через блокування кордонів [32].

Італія, подібно до Туреччини, стала однією з країн, частка експорту чорних металів до яких з України обвалилась у роки війни чи не найбільше – у 5 р. в 2023 році в порівнянні з «ковідним» 2021 роком. Причини все ті ж – втрата двох меткомбінатів у Маріуполі та ускладнена логістика. Як зазначається у публікації [33] до війни найбільшою позицією експорту до Італії були сталеві напівфабрикати, основними споживачами яких виступали перекатні заводи Ferriera Valsider та Metinvest Trametel, які входять

до групи «Метінвест», однак втрата маріупольських постачальників слябів призвела до падіння експорту напівфабрикатів у більш ніж 15 разів у 2023 році в порівнянні з 2021 роком. Проблемаю залишається й нестабільна робота морського коридору та дунайських портів.

Італія входить у десятку найбільших імпортерів вітчизняної агропродукції. Так само, як у випадку Туреччини, на першому місці рейтингу експортних пріоритетів України на італійському ринку чорні метали замінила агропромислова продукція, однак, на відміну від Туреччини, це, стабільно, – зернові культури, частка яких у 2024 році зросла до 36,3%. Однак, не виключно, що у подальшому показники експорту агропродукції з України в Італію знижуватимуться – експерти вказують на посуху в південних Україні, що мала місце влітку 2024 року.

Висновки. Нестабільність зовнішнього середовища та вплив внутрішніх факторів ставлять виклики як перед державою загалом, так і перед підприємствами-експортерами зокрема, в частині розробки напрямків подолання невизначеності, прогнозування ризиків та напрацювання механізмів їх уникнення. Якщо пандемія COVID-19, вплинувши на обсяги постачання українських товарів на зовнішні ринки, майже не зачепила їх структуру, то після початку повномасштабної війни відбулося суттєве переформування складу більшості номенклатурних позицій експортних товарів. За результатами аналітичних досліджень можна визначити, що зміни в структурі експорту відбулися через ускладнення логістичних ланцюжків; зменшення окремих статей експорту через втрату підприємств і територій, що виготовляли експортовані товари; зміна обсягів експорту та країн-імпортерів української продукції у зв'язку з військовими діями.

Література:

1. Ішук С.О., Полякова Ю.В., Процевят О.С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 20–28.
2. Черкас Н. Технологічний експорт і динаміка економічного зростання в Україні. *Міжнародна економічна політика*. 2006. № 4. С. 5–28.
3. Янишин Я., Лаврів І. Оцінка перспектив розвитку експорту послуг з України. *Аграрна економіка*. 2014. Т. 7. № 3–4. С. 23–29.
4. Платонова І.О. Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 37–41.
5. Ішук С.О., Созанський Л.Й. Український товарний експорт: виклики в умовах війни та повоєнного відновлення. *Регіональна економіка*. 2024. № 1. С. 81–94.
6. Тимошенко Н.Ю. Аналіз товарної структури експортного потенціалу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 12. С. 44–48.
7. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 18–32.
8. Васильковська К.В., Малаховська В.О. Аналіз експортного потенціалу зернових в Україні. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2019. Вип. 3 (36). С. 313–320.
9. Ривак Н.О. Шляхи реалізації експортного потенціалу України на ринках ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. Вип. 2 (148). С. 69–74.

10. Почерніна Н.В. Аналіз українського експорту зернових культур. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 3 (32). С. 33–40.
11. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 18.11.2024).
12. Шейко О. Важкі часи для металургії: як змінилися виробництво та експорт металургійної продукції за два роки війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/16/710004/> (дата звернення: 18.11.2024).
13. Агапова В. Заблокована логістика, світова конкуренція та трикратне падіння експорту. Як війна змінила українську металургію, яка давала основний приплив валюти. Дослідження «Вокс Україна». URL: <https://forbes.ua/money/eksport-metaloproduktsii-vprav-utrichi-shcho-viyna-zminila-v-ukrainskikh-metalurgiv-yaki-davali-osnovnikh-pri-tok-valyuti-v-krainu-27062023-14446> (дата звернення: 18.11.2024).
14. Металургійна промисловість Польщі. URL: <https://metallurgprom.org/uk/publkacyi/dajdzhest/metalurgja/15130-metallurgiche-skaia-promyshlennost-polshi.html> (дата звернення: 18.11.2024).
15. Бублей В. Польський вектор європейської металургії: чому в металургійній галузі сусідів спостерігається стагнація, і як Україна може в цьому допомогти? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/12/705399/> (дата звернення: 18.11.2024).
16. “Метінвест” у 2023 році наростив експорт металу до Польщі на 16% за чверто повільнішої перевалки в польських портах порівняно з українськими. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/965612.html> (дата звернення: 18.11.2024).
17. Колісниченко В. Україна в жовтні збільшила експорт залізної руди на 31,5%. URL: <https://gmk.center.ua/news/ukraina-v-zhovtni-zbilshila-eksport-zaliznoi-rudi-na-31-5-m-m/> (дата звернення: 18.11.2024).
18. Новіков С. У 2023 році Україна заробила на експорті залізної руди на 40% менше. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/2023-rotsi-ukrayina-zarobila-eksporti-zaliznoyi-1705326167.html> (дата звернення: 18.11.2024).
19. Угніва С., Шаповал К. Прощай, Росіє. Чому Польща стала головним торговим партнером України і що купує західний сусід. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/-50027190.html> (дата звернення: 18.11.2024).
20. 2023 року найбільше українських олійних культур закупила Німеччина. URL: <https://uga.ua/news/2023-roku-najbilshe-ukrayinskih-olijnih-kultur-zakupila-nimechchina/> (дата звернення: 18.11.2024).
21. У цю гру можна грати удвох. Як Польща заробляє на експорті агропродукції в Україну. URL: https://www.epravda.com.ua/weekly_charts/2024/02/21/710207/ (дата звернення: 18.11.2024).
22. Маковей Ю. Стратегічний партнер чи конкурент – ким доводиться Польща українському фермеру. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1499-strategichniy-partner-chi-konkurent--kim-dovoditsya-polscha-ukrayinskomu-fermeru> (дата звернення: 18.11.2024).
23. Китай диверсифікує постачання залізної руди. Як це вплине на добувну галузь України? URL: <https://neiau.com.ua/9562-2/> (дата звернення: 18.11.2024).
24. Усе на Схід: як Китай підкорив собі «зерновий коридор». URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/04/4/698727/> (дата звернення: 18.11.2024).
25. Вонс Р. Як змінилася торгівля між Україною та Китаєм через війну. Посол назвав цифри. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/jak-zminilasja-torhivlja-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem-cherez-vijnu-posol-nazvav-tsifri-970653.html> (дата звернення: 18.11.2024).
26. Григоренко Ю. Що відбувається на сталевому ринку Туреччини. URL: <https://gmk.center.ua/posts/shcho-vidbuvaetsia-na-stalevomu-rynku-turechchynu/> (дата звернення: 18.11.2024).
27. Огляд ринку: Туреччина. URL: <https://uccu.org.ua/press-center/uccu-news/oglyad-rinku-turechchina> (дата звернення: 18.11.2024).
28. Рихліцький В. Заводи, які працюють на Mercedes, Porsche та Audi. Що Україна виробляє для світового автопрому. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/07/15/675949/> (дата звернення: 18.11.2024).
29. Попов А. Німецький автопром «посипався» і зачепив Україну. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/nimeckiy-avtoprom-posipavsya-i-zacheriv-ukrajinu-12804345.html> (дата звернення: 18.11.2024).
30. Меблева галузь України адаптується та шукає нові способи сталого виробництва і дистрибуції. URL: <https://aweu.org.ua/analytics/mebleva-galuz-ukrayiny-adaptuyetsya-ta-shukaye-novi-sposoby-stalogo-vyrobnytstva-i-dystrybuciyi/> (дата звернення: 18.11.2024).
31. Меблева галузь України в умовах повномасштабної війни. URL: <https://derevnynyk.com/mebleva-galuz-ukrayiny-v-umovah-povnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 18.11.2024).
32. Малачівська-Данчак М. Як війна вплинула на обсяги виробництва меблів та їх експорт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/15/716593/> (дата звернення: 18.11.2024).
33. Григоренко Ю. Україна – Італія: аналітичний огляд торгівлі. URL: <https://gmk.center.ua/posts/ukraina-italiya-analitichnij-oglyad-torgivli/> (дата звернення: 18.11.2024).

References:

1. Ishchuk S. O., Poliakov Yu. V., Protseviat O. S. (2021) Struktura ta dynamika ukrainskoho tovarnoho eksportu: rehionalnyi vymir [Structure and dynamics of Ukrainian merchandise exports: a regional dimension]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, vol. 1, pp. 20–28.
2. Cherkas N. (2006) Tekhnolohichniy eksport i dynamika ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Technology exports and the dynamics of economic growth in Ukraine]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, vol. 4, pp. 5–28.

3. Yanyshyn Ya., Lavriv I. (2014) Otsinka perspektyv rozvytku eksportu posluh z Ukrainy [Assessment of the prospects for the development of services exports from Ukraine]. *Ahrarna ekonomika – Agricultural economy*, vol. 7, is. 3–4, pp. 23–29.
4. Platonova I. O. (2019) Eksport yak chynnyk ekonomichnoho zrostantia Ukrainy v umovakh mizhnarodnoi intehratsii [Exports as a driver for economic development of Ukraine in the age of international integration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhorod National University Herald. Series: International Economic Relations and World Economy*, vol. 24, p. 3, pp. 37–41.
5. Ishchuk S. O., Sozanskyi L. I. (2024) Ukrainyskyi tovarnyi eksport: vyklyky v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia [Ukrainian commodity export: challenges in the conditions of war and post-war reconstruction]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, vol. 1, pp. 81–94.
6. Tymoshenko N. Iu. (2016) Analiz tovarnoi struktury eksportnoho potentsialu [The analysis of the commodity composition of export potential of Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economy*, vol. 5, pp. 18–32.
7. Nechyporuk A., Kotova M., Kochubei D. (2023) Eksport Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Ukraine's exports under martial law]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign trade: economics, finance, law*, vol. 5, pp. 18–32.
8. Vasylykova K. V., Malakhovska V. O. (2019) Analiz eksportnoho potentsialu zernovykh v Ukraini [Analysis of the export potential of grain in Ukraine]. *Tsentralkoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky – Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences*, vol. 3 (36), pp. 313–320.
9. Ryvak N. O. (2021) Shliakhy realizatsii eksportnoho potentsialu Ukrainy na rynkakh YeS [Ways to increase Ukraine's export potential in the EU markets]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vol. 2 (148), pp. 69–74.
10. Pochernina N. V. (2016) Analiz ukrainskoho eksportu zernovykh kultur [Analysis of Ukrainian cereal exports in 2015–2016]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Scientific bulletin of the Tavria State Agrotechnological University*, vol. 3 (32), pp. 33–40.
11. Ekonomichna statystyka. Zovnishnoekonomichna diialnist [Economic statistics. Foreign economic activity]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (accessed November 18, 2024).
12. Sheiko O. (2024) Vazhki chasy dlia metalurhii: yak zminylysia vyrobnytstvo ta eksport metalurhiinoi produktsii za dva roky viiny [Hard times for the steel industry: how production and exports of steel products have changed over the two years of war]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/16/710004/> (accessed November 18, 2024).
13. Ahapova V. (2023) Zablokovana lohistyka, svitova konkurentsia ta trykratne padinnia eksportu. Yak viina zminyla ukrainsku metalurhiiu, yaka davala osnovnyi pryplyv valiuty. Doslidzhennia “Voks Ukraina” [Blocked logistics, the competition in the world that triples exports. As you mentioned Ukrainian metallurgy, which gave the basic influence of the currency. The achievements of “Voks Ukraine”]. Available at: <https://forbes.ua/money/eksport-metaloproduktsii-vpav-utrichi-shcho-viyna-zminila-v-ukrainskikh-metalurgiv-yaki-davali-osnovnik-h-pritok-valyuti-v-krainu-27062023-14446> (accessed November 18, 2024).
14. Metalurhiina promyslovist Polshchi [The metallurgical industry in Poland]. Available at: <https://metallurgprom.org/uk/publkacyi/dajdzhest/metalurgja/15130-metallurgicheskaja-promyshlennost-polshi.html> (accessed November 18, 2024).
15. Bublei V. (2023) Polskyi vektor yevropeiskoi metalurhii: chomu v metalurhiinii haluzi susidiv sposterihaetsia stahnatsiia, i yak Ukraina mozhe v tsomu dopomohty? [Polish vector of European metallurgy: why is the neighbouring steel industry stagnating and how can Ukraine help?]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/12/705399/> (accessed November 18, 2024).
16. “Metinvest” u 2023 rotsi narostyv eksport metalu do Polshchi na 16% za vchetvero povilnishoi perevalky v polskykh portakh porivniano z ukrainskymy [“Metinvest” increased its metal exports to Poland by 16% in 2023, despite four times slower transshipment in Polish ports compared to Ukrainian ones]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/965612.html> (accessed November 18, 2024).
17. Kolisnichenko V. (2024) Ukraina v zhovtni zbilshyla eksport zaliznoi rudy na 31,5% [Ukraine increased iron ore exports by 31.5% in October]. Available at: <https://gmk.center.ua/news/ukraina-v-zhovtni-zbilshila-eksport-zaliznoi-rudi-na-31-5-m-m/> (accessed November 18, 2024).
18. Novikov S. (2024) U 2023 rotsi Ukraina zarobyla na eksporti zaliznoi rudy na 40% menshe [Ukraine earned 40% less from iron ore exports]. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/2023-rotsi-ukrayina-zarobila-eksporti-zaliznoyi-1705326167.html> (accessed November 18, 2024).
19. Uhniva S., Shapoval K. (2019) Proshchavai, Rosiie. Chomu Polshcha stala holovnym torhovym partnerom Ukrainy i sheho kupue zakhidnyi susid [Farewell, Russia. Why Poland has become Ukraine's main trading partner and what its western neighbour is buying]. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/-50027190.html> (accessed November 18, 2024).
20. 2023 roku naibilshe ukrainskykh oliinykh kultur zakupyla Nimechchyna [Germany the largest buyer of Ukrainian oilseeds in 2023]. Available at: <https://uga.ua/news/2023-roku-najbilshe-ukrayinskih-olijnih-kultur-zakupila-nimechchina/> (accessed November 18, 2024).

21. U tsiu hru mozna hraty udvokh. Yak Polshcha zarobliaie na eksporti ahroproduksii v Ukrainu [This is a game you can play together. How Poland makes money by exporting agricultural products to Ukraine]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2024/02/21/710207/> (accessed November 18, 2024).

22. Makovei Yu. (2023) Stratehichniy partner chy konkurent – kym dovodytsia Polshcha ukrainskomu fermeru [Strategic partner or competitor - what does Poland look like to a Ukrainian farmer?]. Available at: <https://kurkul.com/spetsproekty/1499-strategichniy-partner-chi-konkurent--kim-dovoditsya-polscha-ukrayinskomu-fermeru> (accessed November 18, 2024).

23. Kytai dyversyfiykuie postachannia zaliznoi rudy. Yak tse vplyne na dobuvnu haluz Ukrainy? [China is diversifying its iron ore supplies. How will this affect Ukraine's mining industry?]. Available at: <https://neiau.com.ua/9562-2/> (accessed November 18, 2024).

24. Use na Skhid: yak Kytai pidkoryv sobi “zernovyi korydor” [All to the East: how China conquered the “grain corridor”]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/04/4/698727/> (accessed November 18, 2024).

25. Vons R. (2023) Yak zminylasia torhivlia mizh Ukrainoiu ta Kytaiem cherez viinu. Posol nazvav tsyfry [How trade between Ukraine and China has changed because of the war. The Ambassador gave the facts]. Available at: <https://glavcom.ua/economics/finances/jak-zminilasja-torhivlja-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem-cherez-vijnu-posol-nazvav-tsifri-970653.html> (accessed November 18, 2024).

26. Hryhorenko Yu. (2024) Shcho vidbuvaetsia na stalevomu rynku Turechchyny [What is happening in the Turkish steel market]. Available at: <https://gmk.center.ua/posts/shcho-vidbuvaetsia-na-stalevomu-rynku-turechchyny/> (accessed November 18, 2024).

27. Ohliad rynku: Turechchyna [Market overview: Turkey]. Available at: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/oglyad-rynku-turechchina> (accessed November 18, 2024).

28. Rykhlytskyi V. (2021) Zavody, yaki pratsiuut na Mercedes, Porsche ta Audi. Shcho Ukraina vyrobliiaie dlia svitovoho avtopromu [Factories working for Mercedes, Porsche and Audi. What Ukraine produces for the global car industry]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/07/15/675949/> (accessed November 18, 2024)

29. Popov A. (2024) Nimetskyi avtoprom “posypavsia” i zachepyv Ukrainu [German car industry has collapsed and affected Ukraine]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/transport/nimeckiy-avtoprom-posipavsvsia-i-zachepiv-ukrajinu-12804345.html> (accessed November 18, 2024).

30. Mebleva haluz Ukrainy adaptuietsia ta shukaie novi sposoby staloho vyrobnytstva i dystrybutsii [The furniture industry in the Ukraine is adapting and looking for new ways to produce and distribute in a sustainable way]. Available at: <https://aweu.org.ua/analytics/mebleva-galuz-ukrayiny-adaptuyetsia-ta-shukaye-novi-sposoby-stalogo-vyrobnyctva-i-dystrybucziyi/> (accessed November 18, 2024).

31. Mebleva haluz Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi viiny [Ukrainian furniture industry in the context of a full-scale war]. Available at: <https://derevnynyk.com/mebleva-galuz-ukrayiny-v-umovah-povnomasshtabnoyi-vijny/> (accessed November 18, 2024).

32. Malachivska-Danchak M. (2024) Yak viina vplynula na obsiahy vyrobnytstva mebliv ta yikh eksport [How the war affected furniture production and exports]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/15/716593/> (accessed November 18, 2024).

33. Hryhorenko Yu. (2024) Ukraina – Italiia: analitychnyi ohliad torhivli [Ukraine – Italy: analytical trade review]. Available at: <https://gmk.center.ua/posts/ukraina-italiya-analitichnij-oglyad-torgivli/> (accessed November 18, 2024).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2024 р.